

5. Közös piaci szervezetek, közös piacszervezés

Nagy Attila

Az Európai Unió mezőgazdaságának piacát napjainkban az ágazati sajátosságokat tükröző, de *egységes, úgynevezett közös piacszervezési rendelet* szabályozza. A piacsabályozás több mint 50 éves történetében 2007-ig a termékpályánkénti, ágazatonkénti szabályozás volt a jellemző, azonban 2007-ben az összesen 21 különböző szabályozást összevonták. Így egységes, közös piacszervezés jött létre, amely a korábbi számos ágazati jogszabályt egyetlen rendeletbe foglalta, és az összes, EU-ban alkalmazott piaci intézkedést tartalmazta.

A jelenleg hatályban lévő 1308/2013/EU (2013. december 17.) európai parlamenti és tanácsi rendelet a 2007-es szabályozás továbbfejlesztett változata. További egyszerűsítéseket és a korábbinál is horizontálisabb megközelítést alkalmaz. Korábban termékenként, ágazatonként kiépített közös piaci szervezetek működtek, esetenként egészen eltérő szabályozási elemekkel. Egyes ágazatokban a termelést korlátozó kvótarendszer működött, míg más ágazatokban csak a kereslet-kínálat szabályozására került sor például az export ösztönzésével. Az ágazatok adottságait figyelembe veszi a jelenlegi szabályozás is. Ám a korábbi, ágazatonkénti szabályozás helyett nem az egyes ágazatok rendelkeznek piacsabályozási eszközökkel, hanem a különböző piaci eszközöket alkalmazzák egyes ágazatokban. E megkülönböztetés más nézőpontból is jelentőséggel bír.

A *piaci eszközök egységesítése* azt is jelenti, hogy a mezőgazdasági piacok közös szervezésében rendelkezésre álló piaci eszközök egy-egy csoportja más és más célt szolgál. A termelői jövedelmek kiegészítése már nem a piaci intézkedésektől függ, ezt a szerepet a közvetlen kifizetések vették át. A piaci eszközök célja a piaci problémák, válságok gyors kezelése, valamint a tartósan jelentkező világpiaci problémák, illetve az EU és a világpiac közötti különbségek EU-szintű kezelése.

A *KAP-reform 2020 után is folytatódik*. Az Európai Bizottság 2018 júniusában hozta nyilvánosságra a 2021–2027 közötti költségvetési időszakra vonatkozó jogszabálytervezeteket. A közös piacszervezés tekintetében a legszembetűnőbb változás: a termékspecifikus támogatásokat (például nemzeti méhészeti programok, borászat támogatásai, iskolatej- és iskolagyümölcs-programok stb.) a közös stratégiai terv rendelete szabályozza. A közös piacszervezési rendelet több közös szabálya már nem, vagy csak érintőlegesen lesz érvényes ezekre a támogatási programokra. Ugyanakkor a termékspecifikus támogatási programok megszűnnének, vagy szűkülnének. Ilyen értelemben a 2007-es reform nagyobb változást hozott: akkor a külön termékpálya-szabályozásokat összevonták. A KAP 2020-jogszabályjavaslatokban ilyen mértékű módosítások nem történtek. Ám a közös piacszervezésről csak leegyszerűsített, szinte csak a biztonsági háló és a piaci szerveződések (termelői csoportok, termelői szervezetek, szakmaközi szervezetek) szabályozását tartalmazó rendelet lesz.

5.1. A közös piaci szervezetek kialakulása, fejlődése, rendszere, működési mechanizmusa¹

A mezőgazdaságban a közös piacszervezés gondolata korán felmerült, de nem az egész mezőgazdaságot összefogó, minden ágazatra kiterjedő, egységes rendszer létrehozása volt a fő cél, hanem a termelés növelése, majd később a termelés növekedése miatt keletkező feleslegek levezetése és kezelése. Az egyes mezőgazdasági ágazatokat különböző mértékben érintették a piaci problémák, ezért eltérő szabályozások keletkeztek. Természetesen a hasonló problémákkal szembesülő ágazatokban hasonló intézkedések jelentek meg, de nem azzal a céllal, hogy azok általános, minden ágazatban alkalmazható piaci eszközöké váljanak, hanem egyszerűen csak azért, mert praktikusnak és logikusnak tűnt az adott ágazatban másik ágazatban már alkalmazott, hatékony eszköz alkalmazása.

Elsőként a gabonapiaci szabályozást (ügynevezett gabonapiaci szervezetet) hozták létre 1962-ben, amelynek működése aztán 1967-re teljesedett ki. Ekkor vezették be a közös belső piaci árakat, valamint a harmadik országokra vonatkozó egységes feltételeket, az árlefölözési rendszert, amelynek keretében a beszedett vámokból finanszírozták az exportot. Azóta a rendszert többször is átalakították, az alapelvek viszont sokáig ugyanazok maradtak. A rendszer átfogó reformja 1992-ben kezdődött a MacSharry-reformmal, majd folytatódott az *Agenda 2000* programmal, illetve 2003-ban sor került egy újabb KAP-reformra, a „Mid-term Review”-ra, azaz a félidei felülvizsgálatra. Mindez oda vezetett, hogy az államtámogatásokat felváltották a közvetlen jövedelemtámogatások, amelyek többségét már nem a megtermelt mezőgazdasági termékek mennyiségéhez kötötték, és egyre nagyobb szerepet kapott a vidékfejlesztés és a nemzetközi versenyképesség, tehát a környezeti és a gazdasági fenntarthatóság. Később, 2007-ben egységesítették a korábban 21 agrárágazat piaci szervezetét, 2013-ban pedig az ügynevezett közös piacszervezési rendeletben megerősítették a termelői és szakmaközi szerveződéseket, valamint a piaci válságintézkedéseket.

5.1.1. A piaci szervezetek fő típusai

A közös piacszervezést 2007-ig agrárpiai rendtartásnak nevezték, amely számos piaci szervezetből állt, termékcsoportonként külön-külön szabályozással. Az egyes piaci szervezetek szükségképpen jelentős mértékben eltértek egymástól. A fogalmak és eszközök különbségei mellett az egyes piaci szervezetek működési módja is eltért egymástól, amely az érintett termékek előállítás, felhasználási, külkereskedelmi és más sajátosságaihoz igazodott. Eltérő volt a szabályozás az export-, illetve az import túlsúlyával jellemezhető piaci szervezetek, a széles körben elterjedt vagy csak szűkebb termelőcsoportok által termelt növények, továbbá állati termékek esetében is.

Az EU agrárpiai szervezeteinek lényegében három típusa alakult ki:

1. *Külső védelem és intervenció.* Ezen piaci rendtartások esetében az EU határát megcélzó – magas vámterhelést tartalmazó importszabályozás – és támogatást nyújtó exportszabályozás a belső árak stabilizálásának igényével kapcsolódott össze. Így

¹ Az alábbiakban nagymértékben támaszkodtunk a következő műre: HALMAI 2007. Felhasználtuk továbbá: ELEKES et al. 2003, HALMAI 2001, 2010, 2015 műveit.

a külső védelem mellett belső árrezsim is működött, adminisztratív („intézményi”) árakkal: alapár, intervenciós ár, küszöbár. Ezek az árak alkották az intervenciós rendszert, amelynek körébe alapvető fontosságú termékek tartoztak, az EU mezőgazdaságában termelt termékek mintegy 65%-a (gabona, rizs, cukor, tejtermékek, marha-, juh- és sertéshús, egyes zöldségek és gyümölcsök, asztali borok, olívaolaj). E körön belül még megkülönböztethetők a „szigorúbban szabályozott”, jellemzően termeléskorlátozási rendszerrel is rendelkező piaci rendtartások (mindenekelőtt a gabona, a tej, a cukor és a marhahús piaci szervezete), illetve a „laza típusú szabályozás” (például sertéshús, egyes zöldségek és gyümölcsök stb.). Utóbbiak esetében a piaci egyensúly rugalmasabb biztosítására olyan, általánosabb eszközök kerültek bevezetésre, mint például a magántárolás, a termelői szervezetek támogatása, a felesleg esetleges denaturálása stb. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a „szigorúbb” piaci szervezetekbe tartozó termékek értékesítésének döntő hányada sem az intervenció keretében valósult meg, hanem a szabadpiacon. Az intervenciós értékesítés csak a piaci beavatkozással érintett, a piac által fel nem vett feleslegként jelentkező termékmennyiségre vonatkozott. Egyes rugalmasabban szabályozott rendtartások (például a sertéshús) esetében az eszközök között a gyakorlatban csak elméleti lehetőség volt a kötelező felvásárlás, a valóságban ezt csak ritkán alkalmazták. A piaci válságok kezelésére ezen ágazatokban inkább a magántárolás alkalmazására került sor.

2. *Külső védelem intervenció nélkül.* E termékkörbe általában nem az alapvető, elsődleges jelentőségű élelmiszerek tartoznak, illetve olyan termékek, amelyek előállítása többé-kevésbé független a földtől mint természeti erőforrástól. Az érintett termékek (tojás, baromfi, minőségi borok, virágok, egyes zöldség- és gyümölcsfélék) az EU mezőgazdasági termelésének körülbelül 20%-át képviselték. E piaci szervezetek esetében szükségtelenek voltak a belső piac támogatását célzó intervenciók. Ezekben az ágazatokban a piaci szervezet mint szabályozás kizárólag az importés az exportrezsimre korlátozódott.
3. *A külső védelem hiánya, egyidejűleg közvetlen támogatás.* E csoportba jellemzően olyan termékek tartoznak, amelyekből az EU nettó importőr (repce, napraforgó, olívaolaj, gyapot, dohány, fehérjetakarmányok stb., ez az EU mezőgazdasági termelésének körülbelül 3%-a). E termékek esetében liberális importrezsim érvényesült, ugyanakkor korábban a hazai termelés védelme céljából a feldolgozóipar kompenzációs célú támogatást kapott. (A támogatás az EK belső árai és az azoknál jellemzően jóval alacsonyabb világpiaci árak különbségét hidalta át, így a feldolgozóipar érdekelt lehetett a közösségi eredetű nyersanyag felvásárlásában.) E rendszert utóbb az adott terméket előállító mezőgazdasági termelők közvetlen támogatása váltotta fel. Egyes speciális termékek esetében eleve területegységre vagy egységnyi termékre vetített átalánytámogatást alkalmaztak (len-, kender-, komló és vetőmagtermelés). Az eszközök különleges kombinációja jellemezte a durum búza piaci szervezetét. Ugyanakkor 1992 után, a gabonapiaci szervezet reformja nyomán a területpihentetéssel összekapcsolt közvetlen jövedelemtámogatások nagy szerepet kaptak a szántóföldi növénytermelés befolyásolásában is. E konstrukciók viszonylag mérsékelt árszínvonalat eredményeztek, viszont biztosították a termelők jövedelmét és a közösségi termelés fennmaradását.

5.1.2. Az egységes piacszervezés kialakulása

Az 1996–2005. évi költségvetési kiadások alapján a következő kép bontakozott ki: a közös piaci szervezetek kiadásainak mintegy 80%-a jutott az első csoportba sorolt piaci rendtartásokra. A második a kiadások 3%-át, míg a harmadik azok csaknem 10%-át képviselte. Ugyanakkor az egységes támogatási rendszer bevezetését követően az I. pillér közvetlen támogatásai már nem kapcsolódtak egy-egy közös piaci szervezet működéséhez.

A KAP-reformfolyamatok során a fenti „klasszikus” osztályozás határai egyre inkább elmosódtak. Az első és a második típus esetében a külső védelem szintje – a WTO-kötelezettségek teljesítésével is összefüggésben – jelentősen csökkent. Csökkentek az importterhek, illetve igen nagy mértékben mérséklődtek az exporttámogatások. Ugyancsak csökkent a belső árgaranciák szintje, sőt egyes „szigorúbban szabályozott” piaci szervezetek (például a marhahús) esetében egyre inkább a magántárolás alkalmazása lett életszerű, és nem az intervenció. Megkezdődött a mennyiségi szabályozások, korlátozások leépítése is. A lazábban szabályozott piaci szervezetek esetében is a beavatkozások mérséklése, a piaci koordináció szerepének növekedése lett a fő irány.

Nagy jelentőségű változás ment végbe a KAP-reform során kialakult közvetlen támogatási rendszerben. *A közvetlen támogatások elkülönültek a piaci szervezetektől*, és két rendszer alakult ki: a „*Single Payment Scheme*” (SPS), amelyben a támogatás a gazdaság méretén alapul, és a „*Single Area Payment Scheme*” (SAPS), amelyben a támogatás alapja a megművelt fölterület. Magyarországon a SAPS-rendszert vezették be.

A korábbi rendszer lényeges technikai változását jelentette az *egységes (egyetlen) közös piaci szervezet, új nevén egységes közös piacszervezés* létrehozása.

A piaci folyamatok változása, valamint a szabályozási környezet átalakulása is abba az irányba mozdult, hogy az intervenciót és mennyiségi szabályozásokat (kvótákat) folyamatosan megszüntették. Elsőként a borágazatban szűnt meg a termeléskorlátozó rendszer 2006-ban, majd a tejágazatban 2014-ben, végül pedig a cukorkvóta szűnt meg 2017-ben.

A piacszervezésben meglévő eszközök azt célozzák, hogy piaci beavatkozásra csak piaci probléma esetén kerüljön sor, csak a szükséges mértékben. Ennek megfelelően egy úgynevezett biztonsági háló rendszere alakult ki, amely minden korábbi piaci eszközt, így például az intervenciót vagy a magántárolást is tartalmazza, azonban ezen eszközök alkalmazását nem köti ágazatokhoz, és legfőképpen nem teszi kötelezővé. A *biztonsági háló* mára sokkal inkább menürendszerben működő, használható beavatkozás lista, amelyből az EU és a tagállamok csak piaci válság esetén alkalmazzák a feltétlenül szükséges eszközöket.

Mindemellett az EU-ban folyamatosan zajlik az egyszerűsítési folyamat. A „*technikai egyszerűsítés*” (mint horizontális akció) célja a jogi keret, az adminisztratív eljárások és menedzsmentmechanizmusok felülvizsgálata, korszerűsítése, a nagyobb költséghatékonyság elérése, valamint a szakpolitikai célok eredményesebb megvalósítása, anélkül hogy az aktuális szakpolitikai keret megváltozna.

Az egyetlen piaci rendtartás egyszerűbb jogi keretet teremtett. 21 ágazatspecifikus tanácsi rendelet helyett egyetlen átfogó rendeletet kell alkalmazni, amely az említetteken kívül egyéb nem szektorspecifikus rendeleteket is magába olvaszt. Harmonizálta a szabályokat a piacpolitika klasszikus területein (például intervenció, magántárolás), horizontális intézkedéseket hozott létre. Az egyszerűsítés – ami nem pusztán konszolidáció – megnyilvánult a jogi aktusok/intézkedések számának drasztikus csökkentésében, az eszközök és intéz-

kedések harmonizálásában, a transzparencia fokozásában, a hozzáférhetőség növelésében, valamint az adminisztrációs költségek csökkentésében.

Az egyszerűsítés természetesen számos kérdést, problémát is felvetett. A mezőgazdaságban a heterogén természeti adottságok a jellemzőek. Jelentős eltérések mutatkoznak az üzemszerkezetben, és figyelembe kell venni a WTO külső nyomását. Az EU döntéshozatali mechanizmusát áthatja az államigazgatási hagyományok sokszínűsége, valamint a tagországok és intézmények eltérő szintű és minőségű érdekérvényesítő képessége.

5.2. A közös piacszerzés jelenlegi működése, legfontosabb eszközei²

5.2.1. A biztonsági háló – piaci intervenció és magántárolás

A piacok stabilizálása és a mezőgazdaságból élők megfelelő életszínvonalának biztosítása érdekében, valamint figyelembe véve egyrészt az egyes ágazatok eltérő igényeit, másrészt a különböző ágazatok közötti kölcsönhatásokat, ágazatonként eltérő, differenciált piactámogatási rendszert alakítottak ki, valamint közvetlen támogatási rendszereket vezettek be. A piactámogatás keretében alkalmazott intézkedések intervenció vagy magántárolási támogatás formájában valósulhatnak meg.

Az egyértelműség és az átláthatóság érdekében az intervencióra vonatkozó rendelkezéseket közös jogszabályi szerkezetbe foglalták. Ezt szolgálja az a rendszer, hogy az egyes piaci eszközöket aktiváló árak tekintetében különbséget kell tenni a referencia-küszöbértékek és az intervenció árak között. Ennek során különösen fontos annak egyértelművé tétele, hogy csak az állami intervenció céljából meghatározott intervenció ár felel meg a mezőgazdaságról szóló WTO-megállapodás 3. melléklete 8. pontjának első mondatában említett „alkalmazott szabályozott árnak” (piaci ártámogatás). A piaci intervenció vagy más néven beavatkozás nemcsak állami intervenció formájában valósulhat meg, hanem előre meghatározott árak alkalmazása nélkül, más formában is. A WTO szempontjából piaci intervenciónak számít ugyanis minden olyan intézkedés, amely a belső piac normál működésébe beavatkozik, például az export támogatása vagy állami felvásárlás nélkül történő termékkivonás (magántárolás) is.

A korábbi közös piacszerzés keretében alkalmazott gyakorlat és a megszerzett tapasztalatok alapján az intervenciók rendszerei az egyes érintett ágazatok tekintetében az év bizonyos időszakaiban állnak rendelkezésre. Az intervenció árak egyes termékek bizonyos mennyiségeire vonatkozóan rögzített árak, egyéb esetekben pedig pályázati úton állapítják meg azokat.

A jelenlegi szabályozásban az alábbi *referencia-küszöbértékek* meghatározására került sor:

- a) a gabonaágazat tekintetében 101,31 euró/tonna, ami a raktárba szállított áruk nagykereskedelmi, kirakodás előtti állapotára vonatkozik;
- b) a hántolatlan rizs tekintetében a meghatározott szabványos minőség esetében 150 euró/tonna, ami a raktárba szállított áruk nagykereskedelmi, kirakodás előtti állapotára vonatkozik;

² A fejezet nagymértékben az 1308/2013/EU (2013. december 17.) európai parlamenti és tanácsi rendelet szövegére támaszkodik.

- c) a szabványos minőségű, csomagolatlan cukor tekintetében a gyártelepi referencia-küszöbérték:
 - a fehér cukor esetében: 404,4 euró/tonna;
 - a nyerscukor esetében: 335,2 euró/tonna;
- d) a marha- és borjúhúságazat tekintetében 2224 euró/tonna a legalább nyolc hónapos szarvasmarhafélék hasított testére vonatkozó uniós osztályozási rendszer szerinti hasított testre;
- e) a tej- és tejtermékágazat tekintetében:
 - 246,39 euró/100 kg a vaj esetében;
 - 169,80 euró/100 kg a sovány tejpor esetében;
- f) a sertéshús tekintetében 1509,39 euró/tonna a súly és a színhústartalom alapján meghatározott szabványos minőségű hasított testre, a sertések hasított testére vonatkozó uniós osztályozási rendszerrel összhangban, az alábbiak szerint:
 - legalább 60 kg, de 120 kg-ot el nem érő tömegű hasított testek: „E” osztály;
 - legalább 120 kg, de legfeljebb 180 kg tömegű hasított testek: „R” osztály;
- g) az olívaolaj-ágazat tekintetében:
 - 1 779 euró/tonna az extra szűz olívaolaj esetében;
 - 1 710 euró/tonna a szűz olívaolaj esetében;
 - 1 524 euró/tonna a kétfokos szabadzsírsav-tartalommal rendelkező „lampante” olívaolaj esetében, ez az összeg tonnánként 36,70 euróval csökken a zsírsavtartalom minden további foka után.

5.2.2. Az intervencióra és magántárolásra vonatkozó alapelvek

Az intervenció keretében történő felvásárlásra vagy a magántároláshoz nyújtott támogatásra kizárólag az Európai Unióból származó termékek jogosultak. A növényekből előállított termékek, illetve a tejből előállított termékek csak abban az esetben jogosultak a fent említett felvásárlásra vagy támogatásra, ha azokat az unióból származó növényből, illetve az unióban termelt tejből állították elő.

5.2.1.1. Intervenció

Intervenció keretében felvásárolható termékek köre:

- a) közönséges búza, durumbúza, árpa és kukorica;
- b) hántolatlan rizs;
- c) a 0201 10 00 és a 0201 20 20 – 0201 20 50 KN-kód alá tartozó, marha- és borjúhús-ágazati friss vagy hűtött hús;
- d) jóváhagyott uniós vállalkozás által előállított vaj, amelynek minimális vajzsírtartalma 82 tömegszázalék, maximális víztartalma pedig 16 tömegszázalék, és amely közvetlenül és kizárólag olyan pasztörözött tejszínből készült, amelyet közvetlenül és kizárólag tehéntejből nyertek;

- e) jóváhagyott uniós vállalkozás által tehéntejből porlasztásos eljárással előállított kiváló minőségű sovány tejpor, amelynek minimális fehérjetartalma a zsírmentes szárazanyag 34,0 tömegszázaléka.

Intervencióra az alábbi időszakokban nyílik lehetőség:

- a) a közönséges búza, a durum búza, az árpa és a kukorica tekintetében adott év november 1-jétől május 31-ig;
- b) a hántolatlan rizs tekintetében adott év április 1-jétől július 31-ig;
- c) a marha- és borjúhús tekintetében egész évben;
- d) a vaj és a sovány tejpor tekintetében adott év március 1-jétől szeptember 30-ig.

A búza, a vaj és a sovány tejpor esetében az intervenciós időszak automatikusan megnyílik minden évben, a többi termék esetében a piaci helyzet függvényében az Európai Bizottság tesz javaslatot intervenció alkalmazására. Ha az aktuális piaci helyzet úgy kívánja, az Európai Bizottság meghosszabbíthatja az intervenciós időszakot.³ Erre például 2015-ben sor is került, mikor az alacsony tejárak miatt kialakult tejpiaci válságra tekintettel az Európai Bizottság a vaj és sovány tejpor intervenciós időszakát 2015. október 1-jétől 2016. február 29-ig meghosszabbította.

5.2.2.1. Magántárolás

A magántárolási támogatásra jogosult termékek köre:

- a) fehér cukor;
- b) olívaolaj;
- c) lenrost;
- d) legalább nyolc hónapos szarvasmarhafélék friss vagy hűtött húsa;
- e) közvetlenül és kizárólag tehéntejből nyert tejszínből előállított vaj;
- f) sajt;
- g) tehéntejből előállított sovány tejpor;
- h) sertéshús;
- i) juh- és kecskehús.

Magántárolási⁴ támogatás meghirdetésére akkor kerülhet sor, ha az érintett termékekre vonatkozó jegyzett uniós piaci átlagárak, referencia-küszöbértékek és termelési költségek változása azt indokolta, vagy az ágazaton belüli haszonkulcsokra jelentős negatív hatást gyakorló, különösen súlyos piaci helyzet alakul ki, vagy az az adott gazdasági fejlemények nyomán szükséges.

³ Az intervenciós ár az az ár, amelyen a termékeket állami intervenció keretében felvásárolják, amennyiben az intervenció rögzített áron történik. Ha az intervenciót pályázat útján hirdetik meg, az intervenciós ár az a legmagasabb ár, amelyen az állami intervencióra jogosult termékeket felvásárolják.

⁴ A magántárolási támogatás célja az érintett termékek esetében keletkezett piaci árutöbbletek ideiglenes kivonása a piacról. A magántárolási támogatást csak addig szabad fenntartani, amíg a piaci árak rendeződnek, és a piac alkalmassá válik a betárolt készletek fokozatos levezetésére. Ennek érdekében a leggyakrabban alkalmazott magántárolási konstrukció általában több tárolási időszak lehetőségét is biztosítja.

A magántárolási támogatásokat Magyarország ugyan kismértékben, de aktívan használja. Azok különösen a sertéshús esetében kiemelt jelentőségűek. Hazánkban 2007-ben 1335 tonna, 2011-ben 1825 tonna, míg 2014-ben 300 tonna sertéshús volt magántárolásban hazánkban. Ezek az akciók az érintett piaci szereplők védelmét célozták. Az adott piaci helyzetben a felvásárlási árak további csökkenését fékeztek, illetve megállították.

5.2.3. Támogatási programok

A közös piacszervezés keretein belül több támogatási program is működik, amelyeknek nem elsődleges célja a piac stabilizálása, de fontos eszközök az egészséges életmód, egyes regionális hagyományok vagy más közcélok eléréséhez.

5.2.3.1. Iskolagyümölcs- és iskolazöldség-program

Az iskolagyümölcs- és iskolazöldség-program keretében támogatás nyújtható az oktatási intézményekben tanuló gyermekeknek a gyümölcs- és zöldségágazat, a feldolgozottgyümölcs- és feldolgozottzöldség-ágazat, valamint a banánágazat termékeivel történő ellátásához, valamint ezen termékek logisztikájához és elosztásához, az eszközökhöz, a népszerűsítéshez, a monitoringhoz, az értékeléshez, valamint a kísérő intézkedésekhez.

A programban részt venni kívánó tagállamoknak nemzeti vagy regionális szinten előzetes stratégiát kell kidolgozniuk a program végrehajtására. A tagállamoknak rendelkezniük szükséges a program eredményességének biztosításához szükséges kísérő intézkedésekről is, amelyek közé tartozhat az egészséges táplálkozási szokásokkal, a helyi élelmiszerláncokkal és az élelmiszer-pazarlás elleni küzdelemmel kapcsolatos oktatást szolgáló intézkedésekről szóló tájékoztatás. A tagállamok stratégiáik kidolgozásakor listát állítanak össze az adott program keretében engedélyezhető gyümölcs- és zöldségágazati, feldolgozottgyümölcs- és feldolgozottzöldség-ágazati, valamint banánágazati termékekről.

A termékeket objektív kritériumok alapján nemzeti szinten választják ki, amely kritériumok között szerepelhetnek többek között egészségügyi és környezeti megfontolások, a szezonális jelleg, a változatosság, a fajta vagy a termények elérhetősége, a lehetőségekhez mérten előnyben részesítve az uniós eredetű termékeket, és különösen a helyi beszerzést, a helyi piacokat, a rövid ellátási láncokat és a környezeti előnyöket.

Az Európai Unió ezenkívül – az 1306/2013/EU rendelet 6. cikke alapján – finanszírozhat az iskolagyümölcs- és iskolazöldség-programhoz kapcsolódó tájékoztatási, monitoring- és értékelési intézkedéseket is, beleértve a programmal kapcsolatos figyelemfelkeltést és a kapcsolódó hálózatba szervezési intézkedéseket is.

Magyarországon az iskolagyümölcs-program sikeresen működik, 2015-ben mintegy 557 ezer gyermek kapott körülbelül 29 héten keresztül friss zöldséget és gyümölcsöt. Ez az iskolás gyermekek több mint 95%-át jelentette.

5.2.3.2. Iskolatejprogram

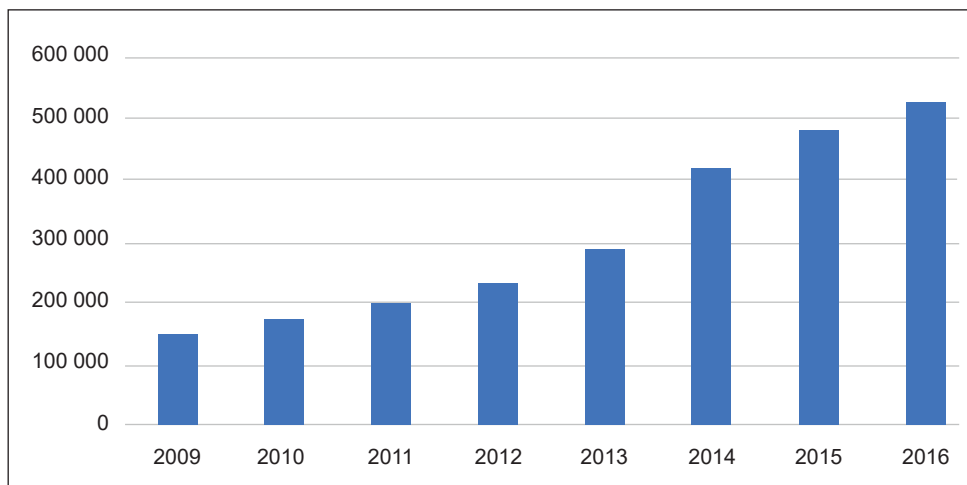
Az iskolatejprogram keretében az oktatási intézményekben tanuló gyermekeknek az egyes tejtermékekkel és feldolgozott tejtermékekkel⁵ való ellátásához nyújtható támogatás. Ezen termékkör magában foglalja a folyadéktejet, ízesített tejalapú italokat, joghurtokat, savanyított tejtermékeket és a sajtot is.

2015. augusztus 1-jétől a programban részt venni kívánó tagállamoknak – nemzeti vagy regionális szinten – előzetes stratégiával szükséges rendelkezniük a program végrehajtására. A tagállamok rendelkezhetnek a program eredményességének biztosításához szükséges kísérő intézkedésekről is, amelyek közé tartozhat például az egészséges táplálkozási szokásokkal, a helyi élelmiszerláncokkal és az élelmiszer-pazarlás elleni küzdelemmel kapcsolatos oktatást szolgáló intézkedésekről szóló tájékoztatás.

A tagállamok az uniós támogatáson felül mind az iskolagyümölcs- és iskolazöldség-, mind pedig az iskolatejprogramban nyújthatnak nemzeti támogatást.

A programokban részt vevő tagállamok a termékosztás helyszínén felhívják a figyelmet a támogatási programra és az Európai Uniónak a programmal kapcsolatos támogató szerepére, amit plakáton kell jól látható helyen megjeleníteni.

Magyarországon az iskolatejprogram sikeresen működik, évről évre növekszik a programban ellátott gyermekek száma. Míg például 2010-ben 164 ezer gyermek vett részt a programban, addig 2015-ben már több mint 470 ezer gyermek kapott naponta friss tejterméket.

5.1. ábra

Az iskolatejprogramban részt vevő gyermekek száma (2009–2016)

Forrás: FM 2017

⁵ A 0401, a 0403, a 0404 90 és a 0406 KN-kód (Kombinált nomenklatúra – Vámtarifaszám) vagy a 2202 90 KN-kód alá tartozó termékek vonatkoznak erre.

5.2.3.3. Az olívaágazatot támogató programok

Az olívaolaj és étkezési olíwabogyó előállításához Görögország, Franciaország és Olaszország külön támogatási programot indíthat.

5.2.3.4. A zöldség- és gyümölcságazat támogatásai

A gyümölcs- és zöldségágazat *termelői szervezetei és azok társulásai működési alapot* hozhatnak létre. Az alapot a következőkből finanszírozzák:

- a) pénzügyi hozzájárulások
 - a termelői szervezet tagjai és/vagy maga a termelői szervezet; vagy
 - termelői szervezetek társulásai e társulások tagjai révén;
- b) a Bizottság által meghatározott, a termelői szervezeteknek vagy ezek társulásainak nyújtható uniós pénzügyi támogatás, amennyiben az említett társulások operatív programot vagy részleges operatív programot nyújtanak be, irányítanak és hajtanak végre.

A működési alapok kizárólag a tagállamoknak benyújtott és általuk jóváhagyott operatív programok finanszírozására használhatók fel.

A gyümölcs- és zöldségágazati *operatív programok* legalább hároméves és legfeljebb ötéves időtartamra szólnak. A programok akkor elfogadhatók, ha a termelői szervezetek számára előírt tevékenységek közül legalább kettőt folytatnak. Ilyen tevékenységek lehetnek például

- a) a termelés tervezése, ideértve a termelés és a fogyasztás előrejelzését és monitoringját;
- b) a termékek minőségének javítása a friss és a feldolgozott termékek esetében is;
- c) a termékek kereskedelmi értékének növelése;
- d) a friss vagy feldolgozott termékek promóciója;
- e) környezetvédelmi intézkedések – különösen a vízre vonatkozóan – és környezet-kímélő termelési módszerek, a biogazdálkodást is beleértve;
- f) válságmegelőzés és -kezelés. (Forrás: 1308/2013/EU rendelet.)

A *válságmegelőzés és -kezelés* célja a gyümölcs- és zöldségpiaci válságok elkerülése és kezelése, és ebben az összefüggésben a következőkre terjed ki:

- a) a forgalomba hozott mennyiség kezelését hatékonyabbá tevő beruházások;
- b) képzésre vonatkozó intézkedések és a legjobb gyakorlatok cseréje;
- c) promóció és kommunikáció, akár a megelőzés érdekében, akár válság idején;
- d) a kölcsönös kockázatkezelési alapok létrehozásával kapcsolatos adminisztratív költségek támogatása;
- e) gyümölcsösök újrateremtése, amennyiben ez a kötelező kivágást követően egészségügyi vagy növényegészségügyi okokból szükséges, és amennyiben azt a tagállam illetékes hatósága rendeli el;
- f) piacról történő árukivonás;
- g) zöldsüret vagy a gyümölcs- és zöldségfélék be nem takarítása;
- h) betakarítási biztosítás.

A betakarítási biztosítás támogatásának hozzá kell járulnia a termelők bevételeinek biztosításához olyan esetekben, amikor a termelők természeti katasztrófák, kedvezőtlen időjárási jelenségek, betegségek vagy kártevőfertőzések következtében veszteségeket szenvednek el.

A termelői szervezetek a válságmegelőzési és kezelési intézkedések finanszírozásához piaci feltételekkel kölcsönt vehetnek fel. Ebben az esetben a tőke és a kölcsön után járó kamatok visszafizetése az operatív program részét képezheti, és így jogosult lehet uniós pénzügyi támogatásra.

A válságmegelőzés és -kezelés esetében a „zöldszüret” és a „be nem takarítás” alatt az alábbi tevékenységekre nyílik lehetőség:

- a) „zöldszüret”: a nem forgalmazható éretlen termékek egy adott területen végzett teljes betakarítása; az érintett termékek nem lehetnek károsodottak a zöldszüret előtt, sem éghajlati okokból, sem betegség miatt, sem egyéb okokból;
- b) „be nem takarítás”: a folyó termelési ciklus megszakítása az érintett területen úgy, hogy a termék jól fejlett és egészséges, szép és forgalmazható minőségű. A termékek éghajlati jelenségek vagy betegség miatti megsemmisülése nem minősül be nem takarításnak.

Az operatív programoknak két vagy több környezetvédelmi intézkedést szükséges tartalmazniuk, és a programok kiadásainak legalább 10%-ának környezetvédelmi intézkedéseket ajánlatos szolgálnia.

Az uniós pénzügyi támogatás megegyezik a pénzügyi hozzájárulások ténylegesen befizetett összegével, és legfeljebb a felmerült tényleges kiadások 50%-áig terjedhet. Az uniós pénzügyi támogatás maximális mértéke az egyes termelői szervezetek és/vagy ezek társulásai által forgalmazott termékek értékének 4,1%-a. A termelői szervezetek esetében ez a százalékarány azonban a forgalmazott termékek értékének 4,6%-ára növelhető, amennyiben a forgalmazott termékek összértékének 4,1%-át meghaladó összeget csak válságmegelőzési és -kezelési intézkedések céljaira használják fel. Termelői szervezetek társulásai esetében ez a százaléktértek a forgalmazott termékek értékének 4,7%-ára növelhető, amennyiben a forgalmazott termékek értékének 4,1%-át meghaladó összeget csak a termelői szervezetek társulása által a tagjai nevében végrehajtott válságmegelőzési és -kezelési intézkedések céljaira használják fel.

A termelői szervezet kérésére – valamely operatív program vagy az operatív program valamely része tekintetében – az 50%-os felső határ 60%-ra emelhető, amennyiben a szóban forgó program az alábbi feltételek legalább egyikét teljesíti:

- a) több olyan uniós termelői szervezet nyújtja be, amelyek különböző tagállamokban, több államot érintő rendszerek keretében működnek;
- b) szakmaközi alapon működő rendszerbe bekapcsolódott egy vagy több termelői szervezet nyújtja be;
- c) kizárólag a 834/2007/EK tanácsi rendelet (1) hatálya alá tartozó biotermékek termelésére vonatkozó egyedi támogatást érinti;
- d) olyan elismert termelői szervezet első benyújtott operatív programja, amely két elismert termelői szervezet egyesüléséből jött létre;
- e) termelői szervezetek elismert társulásának első benyújtott operatív programja;
- f) olyan tagállamok termelői szervezetei nyújtják be, amelyekben a gyümölcs- és zöldségtermés kevesebb mint 20%-át forgalmazzák termelői szervezetek;

- g) az EUMSZ 349. cikkében említett legkülső régiók egyikének termelői szervezete nyújtja be.

Az 50%-os felső határ 100%-ra emelkedik a gyümölcs- és zöldségfélék piacról történő kivonása esetében akkor, ha a kivont mennyiség nem haladja meg az egyes termelői szervezetek által forgalmazott termékek mennyiségének 5%-át, és rendeltetése:

- a) ingyenes szétosztás a tagállamok által e célból elismert jótékonyossági szervezetek és alapítványok körében a tevékenységük során történő felhasználásra, olyan személyek megsegítésére, akiknek a közsegélyezéshez való jogát a nemzeti jog elismeri, különösen azért, mert a létszükségletek terén hiányt szenvednek; vagy
- b) ingyenes szétosztás a tagállamok által kijelölt büntetés-végrehajtási intézmények, iskolák, egyéb, jogszabályban meghatározott intézmények, gyermeküdültetési táborok, kórházak és idősotthonok körében, amelyek minden szükséges lépést megtesznek annak biztosítására, hogy az így szétosztott mennyiségek csak az ilyen létesítmények által szokásosan vásárolt mennyiségek kiegészítését képezzék.

Olyan régiókban, ahol a gyümölcs- és zöldségágazatban a termelők szervezettségének foka különösen alacsony, a Bizottság – a tagállamok kellően indokolt kérésére – engedélyezheti a tagállamoknak, hogy a termelői szervezetek számára az uniós pénzügyi hozzájárulás legfeljebb 80%-át kitevő *nemzeti pénzügyi támogatást* fizessenek. Ez a támogatás a működési alapot egészíti ki.

A tagállamok *nemzeti keret*et hoznak létre, amely tartalmazza a környezetvédelmi intézkedésekkel kapcsolatos általános feltételeket. A tagállamok az általuk javasolt keretet benyújtják a Bizottságnak, amely a benyújtást követő három hónapon belül módosításokat írhat elő, amennyiben úgy véli, hogy a javaslat nem járul hozzá az EUMSZ 191. cikkében, valamint a hetedik uniós környezetvédelmi cselekvési programban rögzített célkitűzések eléréséhez. Az egyéni gazdaságokat érintő, operatív programok által támogatott beruházások esetében is szem előtt kell tartani a szóban forgó célkitűzéseket.

Minden tagállam létrehozza a gyümölcs- és zöldségpiachoz kapcsolódó fenntartható operatív programokra vonatkozó *nemzeti stratégiáját*.

5.2.3.5. A szőlő- és borágazat támogatási programjai

A szőlő- és borágazatban 5 éves támogatási programok működnek, amelyek időtartamukban nem illeszkednek az EU általános 7 éves költségvetési ciklusaihoz, ezért a költségvetési tervezéskor az ágazat támogatásait determinációként kell kezelni. A szőlő- és borágazat 5 éves támogatási ciklusokban működik, jelenleg (a kézirat lezárásakor) a 2014–2018 időszakban járunk, a következő 5 éves időszak 2019–2023 lesz. Fontos szabály, hogy a szőlő- és borágazat támogatási programjai nem használhatóak fel a tagállamok vidékfejlesztési programjaiban szereplő intézkedésekhez, így például a beruházási vidékfejlesztési támogatásokban nem szerepelhetnek olyan jogcímek, amelyeket a tagállam a borágazati támogatási programjában működtet. Ha például a támogatási program része a szerkezetátalakítás, amelynek keretében szőlőművelő gépeket támogat egy tagállam, akkor a vidékfejlesztési programban a szőlőművelésre már nem lehet gépberuházási támogatásra jogcímet meghirdetni.

A szőlő- és borkészítő tagállamok ötéves támogatási programot nyújtanak be a Bizottság részére, amely programnak a közös piacszervezési rendeletben meghatározott támogatható intézkedések közül legalább egyet tartalmaznia kell. Természetesen a tagállami programok figyelembe vehetik a regionális sajátosságokat.

A támogatási programoknak legalább a következő elemeket kötelező tartalmazniuk:

- a) a javasolt intézkedések részletes bemutatása és számszerűsített célkitűzései;
- b) a konzultációk eredményei;
- c) a várható technikai, gazdasági, környezeti és társadalmi hatások felmérése;
- d) az intézkedések végrehajtásának ütemezése;
- e) általános finanszírozási táblázat, amely bemutatja a felhasználandó forrásokat és a forrásoknak az intézkedések közötti tervezett, indikatív felosztását a költségvetési kereteknek megfelelően;
- f) a monitoring és értékelés során alkalmazandó kritériumok és számszerűsített mutatók, valamint a támogatási programok megfelelő és hatékony végrehajtásának biztosítására hozott intézkedések;
- g) a támogatási program végrehajtásáért felelős illetékes hatóságok és szervek kijelölése.

Támogatható intézkedések

A támogatási programok az alábbi intézkedések közül egyet vagy többet tartalmazhatnak:

- a) promóció;
- b) a szőlőültetvények szerkezetátalakítása és átállítása;
- c) zöldszüret;
- d) kölcsönös kockázatkezelési alapok;
- e) betakarítási biztosítás;
- f) beruházások;
- g) borágazati innováció;
- h) melléktermék-lepárlás.

A *promóciós támogatás* célja az uniós borokat érintő tájékoztató és promóciós intézkedések finanszírozása a tagállamokban. Az intézkedésnek a bor felelősségteljes módon történő fogyasztására, az eredetmegjelölésekre és a földrajzi jelzésekre vonatkozó uniós rendszerekkel kapcsolatos tájékoztatásra vagy harmadik országokban az uniós borok versenyképességének javítására kell irányulnia.

Az oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel, illetve a borszőlő fajtájának jelzésével ellátott borok esetében kizárólag az alábbi tevékenységek támogathatók:

- a) olyan PR-tevékenységek, illetve promóciós és reklámtevékenységek, amelyek elsősorban az uniós termékek által a minőség, az élelmiszer-biztonság és a környezet szempontjából nyújtott magas színvonal kiemelését célozzák;
- b) nemzetközi jelentőségű eseményeken, vásárokon vagy kiállításokon való részvétel;
- c) tájékoztató kampányok, különösen az eredetmegjelölésekre, a földrajzi jelzésekre és a biotermelésre vonatkozó uniós rendszerek kapcsán;

- d) új piacok felmérése a piacbővítés érdekében;
- e) a tájékoztató és promóciós intézkedések eredményeit felmérő tanulmányok.

A tájékoztató vagy promóciós intézkedésekhez nyújtott uniós hozzájárulás nem haladhatja meg a támogatható kiadások 50%-át.

A szőlőültetvények szerkezetátalakításához és átállításához kapcsolódó intézkedések célja a bortermelők versenyképességének javítása. A szőlőültetvények szerkezetátalakítása és átállítása kizárólag akkor támogatható, ha a tagállamok benyújtják a termelési potenciáljukra vonatkozó jegyzéket. A szőlőültetvények szerkezetátalakítási és átállítási támogatása – amely a fenntartható termelési rendszerek javításához és a borágazat környezeti hatásainak mérsékeléséhez is hozzájárulhat – kizárólag a következő tevékenységek közül egyre vagy többre nyújtható:

- a) fajtaváltás, ideértve az átoltással történő fajtaváltást is;
- b) a szőlőültetvények áttelepítése;
- c) szőlőültetvények újraterelítése, amennyiben ez a kötelező kivágást követően egészségügyi vagy növényegészségügyi okokból szükséges, és amennyiben azt a tagállam illetékes hatósága rendeli el;
- d) a szőlőültetvény termesztéstechnológiai módszereinek javítása, különösen a fenntartható termelés fejlett rendszereinek bevezetése.

A természetes élettartamuk végéhez érő szőlőültetvények rendes megújítása: ugyanannak a parcellának ugyanazzal a borszőlőfajtával és ugyanolyan szőlőtermesztési rendszerrel történő újraterelítése nem támogatható. A tagállamok további előírásokat is megállapíthatnak, különösen a megújított szőlőültetvények korát illetően.

A szőlőültetvények szerkezetátalakítási és átállítási támogatása – ideértve a szőlőültetvény termesztéstechnológiai módszereinek javítását is – kizárólag az alábbi formákban valósulhat meg:

- a) a termelők ellentételezése az intézkedés végrehajtásából adódó bevételkiesésért;
- b) a szerkezetátalakítás és az átállítás költségeihez való hozzájárulás.

A termelők számára a bevételkiesésért nyújtott ellentételezés a vonatkozó veszteség akár 100%-át is fedezheti, és az alábbi opciókban valósulhat meg:

- a) a telepítési jogra vonatkozó átmeneti szabályozást meghatározó rendelkezéseitől eltérve, az átmeneti szabályozás időtartamának végéig, egy meghatározott, három évet meg nem haladó időtartamra szólóan a régi és az új szőlőültetvények együttes fenntartásának engedélyezése;
- b) pénzügyi ellentételezés.

A szőlőültetvények szerkezetátalakításának és átállításának tényleges költségeihez való uniós hozzájárulás nem haladhatja meg az 50%-ot. A kevésbé fejlett régiókban a szerkezetátalakítás és átállítás költségeihez nyújtott uniós hozzájárulás mértéke azonban akár 75% is lehet.

A „zöldszüret” a még éretlen állapotban lévő szőlőfürtök teljes megsemmisítése vagy eltávolítása, és ennek következtében az érintett terület terméshozamának nullára való csökkentése. A zöldszüreti támogatás az uniós borpiacon a kereslet és a kínálat mérlegének helyreállításához járul hozzá a piaci válság megelőzése érdekében.

A kölcsönös kockázatkezelési alapok létrehozására irányuló támogatás azon termelőknek nyújt segítséget, akik a piaci ingadozások ellen kívánják biztosítani magukat. A kölcsönös kockázatkezelési alapok létrehozására irányuló támogatás az alap adminisztratív költségeit fedező átmeneti és csökkenő mértékű támogatás formájában nyújtható.

A betakarítási biztosítás támogatása a termelők bevételeinek biztosításához járul hozzá olyan esetekben, amikor a termelők természeti katasztrófák, kedvezőtlen időjárási jelenségek, betegségek vagy kártevőfertőzések következtében veszteségeket szenvednek el. A biztosítási szerződésekben meg kell követelni, hogy a kedvezményezettek megtegyék a szükséges kockázatmegelőzési intézkedéseket. A betakarítási biztosítás támogatása uniós pénzügyi hozzájárulás formájában nyújtható.

Támogatás nyújtható a feldolgozólétesítményekre, borászati infrastruktúrára, valamint marketingstruktúrára és -eszközökre irányuló tárgyi vagy immateriális beruházásokhoz. E beruházások célja, hogy javítsák a vállalkozás összeteljesítményét és a piaci igényekhez való alkalmazkodását, valamint növeljék annak versenyképességét, és céljuk a szőlőből készült termékek előállítása vagy forgalmazása, többek között az energiatakarékosság, a globális energiahatékonyság és a fenntartható folyamatok javítása céljából.

A beruházási támogatás maximális mértéke:

- a) kizárólag a 2003/361/EK bizottsági ajánlás (1) szerinti mikro-, kis- és középvállalkozásokra alkalmazható;
- b) ezen túlmenően az EUMSZ 349. cikkében említett legkülső régiók, valamint a 229/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 1. cikkének (2) bekezdésében meghatározott kisebb égei-tengeri szigetek valamennyi vállalkozása tekintetében is alkalmazható.

A 2003/361/EK ajánlás mellékletének I. címe 2. cikkének (1) bekezdése alá nem tartozó, 750 alkalmazottnál kevesebbet foglalkoztató vagy 200 millió eurónál kevesebb árbevéttel rendelkező vállalkozások esetében a maximális támogatásintenzitás megfelelődik.

Nem nyújtható támogatás a nehéz helyzetben lévő vállalkozások megmentéséhez és szerkezetátalakításához nyújtott állami támogatások tekintetében nehéz helyzetben lévő vállalkozások részére.

A támogatható beruházási költségekhez nyújtott uniós hozzájárulás maximális mértéke:

- a) 50% a kevésbé fejlett régiókban;
- b) 40% a kevésbé fejlett régióktól eltérő régiókban;
- c) 75% a legkülső régiókban. (Forrás: 1308/2013/EU rendelet.)

Támogatás nyújtható *borászati innovációhoz*: új termékek, eljárások és technológiák kifejlesztésére irányuló tárgyi vagy immateriális beruházásokhoz. A támogatás célja, hogy javítsa a szőlőből készült uniós termékek értékesíthetőségét és versenyképességét, és annak a tudástranszfer is a részét képezheti.

Támogatás nyújtható a *borkészítés melléktermékeinek önkéntes vagy kötelező lepárlásához*. A támogatás összegét az előállított szesz alkoholtartalmának térfogatszázalékára és hektoliterenként kell rögzíteni. A támogatásban részesült lepárlásból származó alkoholt – a versenytorzítás elkerülése érdekében – kizárólag ipari vagy energetikai célokra szabad felhasználni.

5.1. táblázat

Magyarország által 2014–2018 között meghirdetett és tervezett támogatási programok (ezer euróban)

Intézkedés	1234/2007/EK rendelet	2014	2015	2016	2017	2018	Összesen
SPS		0	0	0	0	0	0
Promóciós tevékenység harmadik országok piacára	103p. cikk	1 000	1 000	1 000	2 000	2 000	7 000
Szőlőültetvények szerkezetát- alakítása és átállása	103q. cikk	22 603	22 603	26 603	25 603	25 603	123 015
Zöldszüret	103r. cikk	0	0	0	0	0	0
Kockázati alap	103s. cikk	0	0	0	0	0	0
Szüreti biztosítás	103t. cikk	0	0	0	0	0	0
Beruházások	103u. cikk	4 000	4 000	0	0	0	8 000
Melléktermék lepárlás	103v. cikk	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	7 500
Összesen		29 103	29 103	29 103	29 103	29 103	145 515

Forrás: FM 2014

A piaci támogatásoktól független új támogatási konstrukció lehetősége jelent meg 2016 után. A szőlő- és borpiaci szabályozásban a kvótarendszert felváltó új elemként jelent meg a telepítési engedélyezési rendszer 2016-tól. Ennek keretében a tagállamok évente legfeljebb 1%-kal növelhetik a szőlőterületüket. Mivel ezek a területek minden esetben új területek bevonását jelentik a szőlőtermesztésbe, a klasszikus szerkezetátalakítási támogatás nem elérhető e területekre. Az Európai Bizottság ezért megteremtette a lehetőségét annak, hogy a tagállamok a vidékfejlesztési programjaik keretében az új borszőlőültetvények *telepítésére támogatást* biztosítsanak. E lehetőséggel Magyarország is élt: meghirdették az új borszőlőültetvények támogatását biztosító pályázati felhívást, amely 2018-tól pályázható.

5.2.3.6. A méhészeti ágazat támogatása

A méhészeti termékek termelésére és forgalmazására vonatkozó általános feltételek javítása céljából a tagállamok hároméves időszakra szülő nemzeti programokat dolgozhatnak ki a méhészeti ágazatra vonatkozóan. A méhészeti programokhoz nyújtott uniós hozzájárulás a viselt kiadások 50%-ával egyenértékű. Az uniós hozzájárulásra való jogosultság érdekében a tagállamoknak tanulmányt kell készíteniük a területükön működő méhészeti ágazat termelési és forgalmazási szerkezetéről.

A méhészeti programokban az alábbi intézkedések szerepelhetnek:

- a) technikai segítségnyújtás a méhészek és a méhészek szervezetei részére;
- b) a méhcsaládokat megtámadó kártevők és betegségek – különösen a varroatozis – elleni védekezés;
- c) a vándorméhészet észszerűsítése;
- d) a méhészeti termékek elemzését végző laboratóriumok támogatását célzó intézkedések annak elősegítése érdekében, hogy a méhészek forgalmazzák termékeiket, és növeljék azok értékét;

- e) az unióban található kaptárak állománypótlásának támogatására irányuló intézkedések;
- f) együttműködés szakosodott szervezetekkel a méhészettel és a méhészeti termékekkel kapcsolatos alkalmazott kutatási programok végrehajtása terén;
- g) piacmonitoring;
- h) a termékek minőségének javítása a termékekben rejlő lehetőségek jobb piaci kihasználása érdekében.

5.2.4. Szőlőtelepítési engedélyezési rendszer

A közös piacszerkezési rendeletben meghatározott és osztályozott borszőlőfajták csak engedély birtokában telepíthetők vagy telepíthetők újra. A tagállamok az engedélyt a termelők által benyújtott, objektív és megkülönböztetéstől mentes jogosultsági kritériumoknak megfelelő kérelmek alapján, hektárban kifejezett meghatározott terület tekintetében adják meg. Az engedélyt a termelő díj fizetése nélkül kapja meg. Az engedélyek a megadásuk időpontjától számított három évig érvényesek. Amennyiben a termelő nem használja fel a részére megadott engedélyt annak érvényességi ideje alatt, igazgatási szankciókra számíthat.

A tagállamok minden évben akkora területre biztosítanak engedélyt új telepítések számára, amely megfelel a területükön már szőlővel betelepített teljes terület 1%-ának, az előző év július 31-i adatokat figyelembe véve. A tagállamok azonban nemzeti szinten alacsonyabb százalékos értéket is alkalmazhatnak, és az oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel bíró borok termelésére jogosult területek vagy földrajzi jelzést nem viselő területek esetében regionális szinten korlátozhatják az engedélyek kibocsátását (*védelmi mechanizmus*).

A szakmai szervezetek szerepe felértékelődik, mivel az új rendszerben a tagállamok figyelembe vehetnek olyan ajánlásokat, amelyeket a borágazatban működő elismert szakmai szervezetek, termelői érdekcsoportok vagy a tagállami jogszabályok alapján elismert szakmai szervezetek tesznek, feltéve hogy az ajánlások megtétele előtt az érintett földrajzi területen reprezentatív érdekelt felek megállapodást kötöttek. Az ajánlások legfeljebb három évre szólhatnak.

A tagállamok automatikusan megadják az engedélyt azon termelők részére, akik 2016. január 1-jét követően szőlőt vágnak ki, majd kérelmet nyújtanak be. Ily módon a kivágott területtel – tiszta szőlőtermő területben kifejezve – megegyező nagyságú területet lehet engedélyezni (újratelepítés).

A tagállamok az oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel bíró szőlő termelésére jogosult területeken szakmai szervezet által készített ajánlás alapján azon szőlőkre korlátozhatják az újratelepítést, amelyek az oltalom alatt álló eredetmegjelölés vagy az oltalom alatt álló földrajzi jelzés tekintetében a kivágott szőlővel azonos feltételeket teljesítenek.

A termelőknek saját költségükön ki kell vágniuk a szőlőt az engedély nélkül betelepített területeken.

5.3. Forgalmazási szabályok⁶

Egyes mezőgazdasági termékekre az Európai Unióban forgalmazási szabályok vonatkoznak.

A forgalmazási előírások az alábbi ágazatok és termékek közül egyre vagy többre alkalmazhatók:

- a) olívaolaj és étkezési olajbogyó;
- b) gyümölcs- és zöldségfélék;
- c) feldolgozott gyümölcs- és zöldségtermékek;
- d) banán;
- e) élő növény;
- f) tojás;
- g) baromfihús;
- h) emberi fogyasztásra szánt kenhető zsírok;
- i) komló.

A forgalmazási előírások az alábbi szabályozásokat foglalhatják magukban:

- a) műszaki meghatározások, megjelölések és kereskedelmi megnevezések;
- b) osztályozási kritériumok, például osztályok, súly, méret, kor és kategória szerinti besorolás;
- c) a fajok, a növényfajta vagy az állatfaj, illetve a kereskedelmi típus;
- d) kizserelés, a kötelező forgalmazási előírásokhoz kapcsolódó címkézés, csomagolás, a csomagolóközpontokra alkalmazandó szabályok, jelölés, a betakarítás éve és különleges kifejezések használata;
- e) a küllem, az állag, a húsosság, a termékjellemzők és a víztartalom százalékos aránya;
- f) a termelés során használt különleges anyagok, illetve összetevők vagy alkotóelemek, ideértve ezek mennyiségét, tisztaságát és azonosítását;
- g) a gazdálkodás típusa és a termelési módszer – ideértve a borászati eljárásokat is –, valamint a fenntartható termelés fejlett rendszerei;
- h) must és bor házasítása – ideértve a vonatkozó fogalommeghatározásokat is –, keverés és az arra vonatkozó korlátozások;
- i) a begyűjtés gyakorisága, szállítás, tartósítás és kezelés, tárolási módszer és hőmérséklet, tárolás és szállítás;
- j) a termelés helye és a származási hely, a baromfihús és a kenhető zsírok kivételével;
- k) egyes anyagok és eljárások alkalmazására vonatkozó korlátozások;
- l) egyedi felhasználás;
- m) a jelöléseknek és kereskedelmi megnevezéseknek meg nem felelő termékek elhelyezésére, tartására, értékesítésére és felhasználására, valamint a melléktermékek elhelyezésére vonatkozó feltételek.

⁶ A fejezet nagymértékben az 1308/2013/EU (2013. december 17.) európa parlamenti és tanácsi rendelet szövegére támaszkodik.

A zöldség- és gyümölcs-, a komló- és a borágazatokban, az ágazati sajátosságokat is figyelembe vevő, további szabályokat is alkottak, amelyek a fenti elvek mentén, de az egyes termékek adottságait, történelmi jellegét és piaci jellemzőit is figyelembe veszik.

A fenti szabályokon túl egyes termékek esetében a tagállamok elfogadhatnak vagy fenntarthatnak olyan nemzeti szabályokat, amelyek különböző minőségi szinteket állapítanak meg a kenhető zsírok vonatkozásában. E szabályoknak lehetővé kell tenniük az említett minőségi szinteknek különösen a termékek előállításához felhasznált nyersanyagokra, a termékek érzékszervi tulajdonságaira, valamint fizikai és mikrobiológiai stabilitására vonatkozó kritériumok alapján történő meghatározását.

A „hagyományos” kifejezés jelzi:

- a) adott termék uniós vagy nemzeti jogszabály alapján oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel van ellátva; vagy
- b) az oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel ellátott termék előállítási vagy érlelési eljárását, illetve minőségét, színét, származási helyének jellegét vagy valamely, a termék történetéhez kapcsolódó eseményt.

5.3.1. Egyes ágazatokra vonatkozó egyedi szabályok (kvótarendszerek, kvóták kivezetése)

5.3.1.1. Cukorágazat

A cukorágazatban a 2016/2017-as gazdasági év végéig a termelést korlátozó kvótarendszer működött, amely tagállamokra lebontott termelési kvótákat jelentett. Magyarország a kvótarendszerben 105 420 tonna cukorkvótával rendelkezett. A kvótarendszer részét képezte a cukorrépa minimálárának meghatározása is, amelyet évente a Tanács állapított meg. Az elmúlt években ennek átlagos mértéke 26 euró/tonna volt.

A cukorrépa és a cukornád vásárlásának feltételeit, ezen belül többek között a vetés előtti szállítási szerződéseket az egyrészt a cukorrépa és a cukornád uniós termelői – vagy a nevükben eljáró azon szervezetek, amelyeknek tagjai –, másrészt az uniós cukorgyártó vállalkozások – vagy a nevükben eljáró azon szervezetek, amelyeknek tagjai – közötti, szakmán belüli írásos megállapodások szabályozzák. A cukorgyártó vállalkozásoknak értesíteniük kell a gyártás helye szerinti tagállam illetékes hatóságait a szakmán belüli megállapodásokról és szerződésekről, és meg kell különböztetniük a kvótacukorra és a kvótán felüli cukorra vonatkozó megállapodásokat és szerződéseket.

A Bizottság, különösen a kvótarendszer megszűnését követő időszaktól kezdődően a cukorpiaci árak jelentésére szolgáló információs rendszert hozhat létre, amely a cukorpiaci árszintek közzétételére szolgáló intézkedéseket is magában foglalhat.

A cukrot, izoglükózt, illetve inulinszirupot gyártó vállalkozások birtokában lévő cukorkvóta, izoglükózkvóta, illetve inulinszirup-kvóta alapján *termelési díjat* kell kivetni.

Termelési visszatérítés nyújtható a cukorágazatban, ha kvótacukor gyártásához nem áll rendelkezésre a világpiaci árak megfelelő áron többletcukor vagy behozott cukor, többlet-izoglükóz vagy többlet-inulinszirup.

A Bizottság az uniós piac megfelelő szintű cukorellátásának biztosításához szükséges ideiglenes intézkedéseket is hozhat. Az intézkedések a szükséges mennyiség tekintetében és a szükséges időre kiigazíthatják a behozott nyerscukor után fizetendő vám szintjét.

Kvótán kívüli termelés

A kvótán felül előállított cukrot, izoglükózt vagy inulinszirupot:

- a) fel lehet használni egyes termékek feldolgozásához;
- b) át lehet vinni a következő gazdasági év kvótatermelésébe;
- c) fel lehet használni a legkülső régiók különleges ellátási rendszerében;
- d) exportálni lehet a Bizottság által meghatározott mennyiségi korlátozásokon belül; vagy
- e) a belső piacra lehet bocsátani abból a célból, hogy a kínálatot az előzetes ellátási mérleg alapján a kereslethez igazítsák.

Az egyéb mennyiségekre többlettilletéket vet ki a Bizottság.

5.3.1.2. Borágazat

A tagállamok szőlőkatasztert vezetnek, amely naprakész információkat tartalmaz a termelési potenciállal kapcsolatban. 2016. január 1-jétől ez a kötelezettség csak azokra a tagállamokra alkalmazandó, amelyek létrehozzák a szőlőültetvények engedélyezésére vonatkozó rendszert, vagy nemzeti támogatási programot léptetnek életbe. A kötelezettség 2015. december 31-ig nem vonatkozik azokra a tagállamokra, amelyekben az osztályozott borszőlőfajtákkal betelepített összterület kevesebb, mint 500 hektár. Azok a tagállamok, amelyek támogatási programjaiban szerepel a szőlőültetvények szerkezetátalakítása és átállítása is, a szőlőkataszter alapján minden évben március 1-jéig benyújtják a Bizottságnak a termelési potenciáljukra vonatkozó, naprakésszé tett jegyzéket.

5.3.1.3. Tej- és tejtermékágazat

A tej- és tejtermékágazatban a tagállamok dönthetnek úgy, hogy írásbeli szerződést kell kötni, vagy ajánlatot kell tenni minden olyan esetben, amikor a területükön belül egy mezőgazdasági termelő egy nyerstej-feldolgozónak nyers tejet szállít. Ha a tagállam előírja a kötelező szerződést, arról is döntenie kell, hogy a felek között kötött ilyen szerződés a szállítás mely szakaszára vagy szakaszaira vonatkozik, ha a nyers tej szállítását egy vagy több begyűjtő végzi.

A szerződést vagy ajánlatot:

- a) a szállítás megkezdése előtt kell elkészíteni;
- b) írásban kell rögzíteni; és
- c) annak tartalmaznia kell különösen az alábbi elemeket:
 - a szállított tejért fizetendő árat, amely:

- állandó és a szerződésben rögzített, és/vagy
- kiszámítása a szerződésben megállapított különböző tényezők összesítésével történik, amelyek között szerepelhetnek a piaci fejlemények változását tükröző piaci mutatók, a szállított mennyiség és a szállított nyers tej minősége vagy összetétele,
- a szállítható és/vagy szállítandó nyers tej mennyiségét és e szállítások ütemezését,
- a szerződés időtartamát, amely lehet határozott vagy határozatlan, és a felmondási záradékot,
- a kifizetési időszakokra és eljárásokra vonatkozó részleteket,
- a nyers tej átvételére vagy szállítására vonatkozó rendelkezéseket, valamint
- a vis maior esetén alkalmazandó szabályokat.

A mezőgazdasági termelők, nyerstej-begyűjtők vagy -feldolgozók által kötött nyerstej-szállítási szerződések valamennyi eleméről a felek szabadon tárgyalhatnak.

Az elismert tej- és tejtermékágazati termelői szervezetek tárgyalásokat folytathatnak mezőgazdasági termelő tagjaik nevében közös termelésük egy része vagy egésze tekintetében a nyers tejnek a termelő által a nyers tej feldolgozója vagy begyűjtője számára történő szállítására vonatkozó szerződésről. A termelői szervezet tárgyalásokat folytathat:

- a) függetlenül attól, hogy a mezőgazdasági termelők átruházzák-e a nyers tej feletti tulajdonjogot a termelői szervezetre, vagy sem;
- b) függetlenül attól, hogy a tárgyalt ár azonos-e a mezőgazdasági termelő tagok egy részének vagy összességének közös termelése tekintetében;
- c) feltéve, hogy az adott termelői szervezet tekintetében valamennyi alábbi feltétel teljesül:
 - az ilyen tárgyalások által érintett nyers tej mennyisége nem haladja meg a teljes uniós termelés 3,5%-át;
 - az ilyen tárgyalások által érintett nyers tejnek bármely adott tagállamban termelt mennyisége nem haladja meg az adott tagállam teljes nemzeti termelésének 33%-át; és
 - az ilyen tárgyalások által érintett nyers tejnek bármely tagállamba szállított mennyisége nem haladja meg az adott tagállam teljes nemzeti termelésének 33%-át.

A fentiekén túl egy elismert termelői szervezet, vagy azok társulása – korlátozott időtartamra – kötelező szabályokat állapíthat meg az oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel ellátott sajt kínálatának a szabályozására.

5.3.2. Termelői szervezetek, szakmaközi szervezetek

5.3.2.1. Termelői szervezetek

A tagállamok – kérelem alapján – elismerhetik azokat a termelői szervezeteket, amelyek:

- a) valamely meghatározott ágazatban működő termelőkől állnak;
- b) a termelők kezdeményezésére jöttek létre;

- c) meghatározott célokkal működnek, amelyek legalább egyike az alábbiakra vonatkozhat:
- a termelés megtervezésének és a kereslethez való hozzáigazításának biztosítása, különösen a minőség és a mennyiség tekintetében;
 - a kínálati oldal koncentrációja és a tagok által előállított termékek forgalomba hozatala, többek között közvetlen üzletszerzés révén;
 - a termelési költségeknek és a környezetvédelmi és állatjóléti előírások teljesítése céljából végrehajtott beruházások megtérülésének optimalizálása és a termelői árak stabilizálása;
 - kutatások folytatása és kezdeményezések kidolgozása a fenntartható termelési módszerekkel, innovatív gyakorlatokkal, a gazdasági versenyképességgel és a piac alakulásával kapcsolatban;
 - a környezetkímélő termesztési gyakorlatok és termelési technikák, illetve megfelelő állatjóléti gyakorlatok és technikák használatának előmozdítása, valamint technikai segítségnyújtás az ilyen gyakorlatok és technikák alkalmazásához;
 - a termelési szabványok használatának előmozdítása és az ehhez biztosított technikai segítségnyújtás, a termékminőség javítása, valamint oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel, oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel vagy nemzeti minőségigazoló címkével ellátott termékek fejlesztése;
 - a melléktermékek és a hulladékok kezelése, különösen a víz, a talaj és a táj minőségvédelme tekintetében, valamint a biológiai sokféleség megőrzése vagy előmozdítása;
 - hozzájárulás a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodáshoz és az éghajlatváltozás mérsékléséhez;
 - kezdeményezések kidolgozása a promóció és a forgalmazás terén;
 - a gyümölcs- és zöldségágazatban működő operatív programok kidolgozása;
 - a szükséges technikai segítségnyújtás biztosítása a határidős piacok és a biztosítási rendszerek alkalmazásához. (Forrás: 1308/2013/EU rendelet.)

A tej- és tejtermékágazatban azok a termelői szervezetek ismerhetők el, amelyek:

- a) a termelők kezdeményezésére jöttek létre;
- b) meghatározott célokkal működnek, amelyek közül egy vagy több az alábbiakra vonatkozhat:
- a termelés megtervezésének és a kereslethez való hozzáigazításának biztosítása, különösen a minőség és a mennyiség tekintetében,
 - a kínálati oldal koncentrációja és a tagok által előállított termékek forgalomba hozatala,
 - a termelési költségek optimalizálása és a termelői árak stabilizálása.

A tagállamok – kérelem alapján – elismerhetik a termelői szervezetek azon *társulásait*, amelyek meghatározott ágazatokban működnek, és elismert termelői szervezetek kezdeményezésére jöttek létre.

5.3.2.2. Szakmaközi szervezetek

A tagállamok – kérelem alapján – elismerhetik azokat a szakmaközi szervezeteket, amelyek:

- a) a termeléshez és az élelmiszer-ellátási lánc következő szakaszainak legalább egyikehez kapcsolódó gazdasági tevékenységek képviselőiből állnak: egy vagy több ágazat termékeinek előállítása vagy kereskedelme, a forgalmazást is beleértve;
- b) az őket alkotó szervezetek vagy egyesületek összességének vagy egy részének a kezdeményezésére jöttek létre;
- c) tagjaik és a fogyasztók érdekeit figyelembe véve, meghatározott céllal működnek, amelyek egyike többek között az alábbiakra vonatkozhat:
 - a termelés és a piac ismeretének és átláthatóságának növelése, többek között a már megkötött szerződések tekintetében a termelési költségekre, az árakra – adott esetben árindexekkel kiegészítve –, a mennyiségekre és a szerződéses időtartamra vonatkozó összesített statisztikai adatok közzététele és a potenciális jövőbeli regionális, nemzeti vagy nemzetközi szintű piaci fejlemények elemzése révén;
 - a termelési potenciál előrejelzése és a piaci ártendenciák feljegyzése;
 - a termékek forgalomba hozatala jobb koordinációjának elősegítése, különösen piackutatás és piaci tanulmányok révén;
 - a potenciális exportpiacok felkutatása;
 - az uniós szabályoknak megfelelő szabványos szerződésminták kidolgozása a mezőgazdasági termékek felvásárlók számára történő eladása és/vagy a feldolgozott termékek nagy- és kiskereskedők számára történő szállítása tekintetében, figyelembe véve a tisztességes versenyfeltételek kialakításának és a piaci torzulások elkerülésének szükségességét;
 - a termékekben rejlő lehetőségek teljesebb körű kiaknázása, többek között az értékesítési piacok szintjén, valamint a gazdasági versenyképesség és az innováció megerősítésére irányuló kezdeményezések kidolgozása;
 - azon információk biztosítása és kutatások elvégzése, amelyek ahhoz szükségesek, hogy a termelés innovatívabbá, észszerűbbé és hatékonyabbá váljon, illetve a piaci igényeknek, valamint a fogyasztói ízlésnek és elvárásoknak jobban megfelelő termékek előállítására, és adott esetben feldolgozására és forgalmazásra irányuljon, különös tekintettel a termékminőségre, és ezen belül is az oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel ellátott termékek sajátosságainak megőrzésére, valamint a környezetvédelemre;
 - az állategészségügyi készítmények, növényvédő szerek használatának csökkentését, az egyéb adalékok jobb kezelését, a termékek minőségének, valamint a talaj- és vízvédelemnek a biztosítását, az élelmiszer-biztonságnak – elsősorban a termékek nyomon követhetősége révén történő – előmozdítását, valamint az állatok egészségének és jólétének javítását célzó lehetőségek felkutatása;
 - olyan módszerek és eszközök kidolgozása, amelyek segítségével a termék minősége a termelés és adott esetben a feldolgozás és a forgalomba hozatal összes szakaszában javítható;

- az ökológiai termelés, valamint az eredetmegjelölések, minőségi védjegyek és földrajzi árujelzők védelme, oltalma és előmozdítása érdekében történő bármilyen tevékenység végzése;
- kutatások ösztönzése és folytatása az integrált termesztés, a fenntartható termelés vagy egyéb környezetbarát termesztési módszerek terén;
- egészséges és felelős fogyasztási minták előmozdítása a belső piacon és/vagy a veszélyes fogyasztási mintákhoz kapcsolódó ártalmakról szóló tájékoztatás;
- a belső és külső piacokon a termékek fogyasztásának előmozdítása és/vagy a termékekkel kapcsolatos információk nyújtása;
- a melléktermékek kezeléséhez, valamint a hulladék csökkentéséhez és kezeléséhez való hozzájárulás. (Forrás: 1308/2013/EU rendelet.)

Az alábbi ágazatokban működő termelői szervezeteket – kérésre – a tagállamoknak el kell ismerniük *(kötelező elismerés)*:

- gyümölcs- és zöldségágazat az érintett ágazatba tartozó egy vagy több termék tekintetében és/vagy a kizárólag feldolgozásra szánt ilyen termékek vonatkozásában,
- az olívaolaj és az étkezési olajbogyó ágazata,
- selyemhernyó-ágazat,
- komlóágazat,
- az olívaolaj és az étkezési olajbogyó ágazatában, valamint a dohányágazatban.

Abban az esetben, ha egy tagállam adott gazdasági térségében vagy térségeiben működő, elismert termelői szervezet, termelői szervezetek elismert társulása vagy elismert szakmai szervezet valamely adott termék előállításának, kereskedelmének vagy feldolgozásának tekintetében reprezentatívnak minősül, az érintett tagállam a szervezet kérésére – korlátozott időtartamra – kötelezővé teheti a szóban forgó gazdasági térségben vagy térségekben működő egyéb, a szervezethez nem tartozó gazdasági szereplők – egyének vagy csoportok – számára az említett szervezeten belüli egyes megállapodásokat, döntéseket vagy összehangolt magatartásokat *(a szabályok kiterjesztése)*. A „gazdasági térség” olyan határos vagy szomszédos termelési régiókból álló földrajzi övezet, amelyekben a termelési és a piaci értékesítési körülmények azonosak.

Valamely szervezet vagy társulás akkor minősül reprezentatívnak, ha az adott tagállam érintett gazdasági térségében vagy térségeiben:

- a) az érintett termék vagy termékek előállításának, kereskedelmének vagy feldolgozásának alábbi részét átfogja:
 - a gyümölcs- és zöldségágazati termelői szervezetek esetében a 60%-ot, illetve
 - más esetekben legalább kétharmadot; és
- b) a termelői szervezetek esetében az érintett termelők legalább 50%-a a termelői szervezetek tagjai közé tartozik.

Kiterjesztést az alábbi célok egyikére lehet kérni:

- a) a termelésre és a piacra vonatkozó jelentéstételt;
- b) a termelésre vonatkozóan az uniós vagy nemzeti szabályokban meghatározottaknál szigorúbb szabályok;
- c) az uniós szabályoknak megfelelő szabványos szerződésminták kidolgozása;

- d) forgalmazás;
- e) környezetvédelem;
- f) a termékekben rejlő lehetőségek előmozdítását és kiaknázását szolgáló intézkedések;
- g) az ökológiai termelés, valamint az eredetmegjelölések, a minőségi védjegyek és a földrajzi jelzések védelmét szolgáló intézkedések;
- h) a termékek értékének különösen a közegészséget nem veszélyeztető új felhasználási módok által történő növelésére irányuló kutatások;
- i) a termékek minőségének javítását célzó tanulmányok;
- j) kutatás, különösen az olyan művelési módszerek területén, amelyek lehetővé teszik a növényvédő szerek és az állategészségügyi készítmények használatának csökkentését, és biztosítják a talaj védelmét, valamint a környezet állapotának védelmét vagy fejlesztését;
- k) a minőségi minimumkövetelmények, valamint a csomagolásra és a kiserelésre vonatkozó minimumszabályok meghatározása;
- l) a minősített vetőmag használata és a termékminőség ellenőrzése;
- m) állategészségügyi, növényegészségügyi és élelmiszer-biztonság;
- n) a melléktermékek kezelése.

Ha elismert termelői vagy szakmaközi szervezet szabályai kiterjesztésre kerülnek, és azok az ágazatban működő gazdasági szereplőknek az általános gazdasági érdekét szolgálják, akkor a tagállam úgy határozhat, hogy azoknak a gazdasági szereplőknek, akik nem tagjai a szervezetnek, de az említett tevékenységekből fakadó előnyöket élvezik, be kell fizetniük a szervezet számára az annak tagjai által fizetett pénzügyi hozzájárulás egészét vagy annak egy részét. A befizetett összegnek a tevékenységgel kapcsolatban felmerült költségeket kell szolgálni.

5.3.3. Export-import szabályozás

Behozatali és kiviteli engedélyek. Az alábbi termékeknek az Európai Unióban való szabad forgalomba bocsátás céljából történő behozatala vagy az unióból való kivitele engedély bemutatásához köthető:

- a) gabona,
- b) rizs,
- c) cukor,
- d) vetőmag,
- e) olívaolaj és étkezési olajbogyó,
- f) a len- és kenderágazaton belül a kender vonatkozásában,
- g) gyümölcs- és zöldségfélék,
- h) feldolgozott gyümölcs- és zöldségfélék,
- i) banán,
- j) bor,
- k) élő növény,
- l) marha- és borjúhús,
- m) tej és tejtermékek,

- n) sertéshús,
- o) juh- és kecskehús,
- p) tojás,
- q) baromfihús,
- r) mezőgazdasági eredetű etil-alkohol.

Az engedélyek az unió egész területén érvényesek.

A Bizottság a nemzetközi szerződésekkel összhangban határozhat meg *behozatali vámokat* a mezőgazdasági termék esetében.

A mezőgazdasági termékek esetében a közös vámtarifában megállapított vámtételek mellett *kiegészítő behozatali vámokat* is lehet alkalmazni azoknak a káros hatásoknak a megelőzése vagy ellensúlyozása érdekében, amelyek az uniós piacot a szóban forgó termékek behozatala következtében esetleg érhetik, amennyiben:

- a) a behozatal az unió által a Kereskedelmi Világszervezetnek bejelentett szintnél („küszöbár”) alacsonyabb áron történik; vagy
- b) a behozatal mennyisége egy adott évben egy meghatározott szintet („küszöbmennyiség”) meghalad.

Az *export-visszatérítés* célja, hogy az export világpiaci áron történő lebonyolításához a nemzetközi megállapodásokból eredő korlátokon belül, az említett árfolyamok vagy árak és az uniós árak közötti különbség export-visszatérítés révén kiegyenlítődjön. Ennek érdekében az export-visszatérítés – *fokozatosan végleg megszűnő rendszerben* – a következő termékek esetében alkalmazható:

- a) gabona,
- b) rizs,
- c) cukor,
- d) marha- és borjúhús,
- e) tej és tejtermékek,
- f) sertéshús,
- g) tojás,
- h) baromfihús.

5.3.4. Piaci zavarok kezelése, rendkívüli intézkedések

5.3.4.1. Rendkívüli intézkedések

Annak érdekében, hogy hatékonyan és eredményesen lehessen fellépni speciális esetekben, a Bizottság *az adott piaci helyzet kezeléséhez szükséges intézkedéseket* hozhat. Ezek azok az esetek, amikor a belső vagy a külső piacokon bekövetkező jelentős áremelkedés vagy -csökkenés *piaci zavar* kialakulásának veszélyével fenyeget, illetve amikor egyéb, a piacot jelentősen megzavaró vagy ennek veszélyét előrevetítő események és körülmények merülnek fel, és ha ez a helyzet vagy annak a piacra gyakorolt hatásai valószínűsíthetően

fennmaradnak vagy tovább romlanak. Ezek az intézkedések azonban csak abban az esetben hozhatók meg, ha a közös piacszerkezési rendeletben meglévő egyéb intézkedések elégtelennek bizonyulnak.

Amennyiben piaci zavar kialakulásával fenyegető, rendkívül sürgető okok azt szükségessé teszik, *sürgősségi eljárás* is alkalmazható, amikor a Bizottság saját hatáskörben jár el. E rendkívül sürgető okok között szerepelhetnek az olyan helyzetek, amikor azonnal fel kell lépni a piaci zavar kezelése vagy megelőzése érdekében. Ebben az esetben a piaci zavar kialakulásának veszélye olyan gyorsan vagy váratlanul jelentkezik, hogy azonnali fellépésre van szükség a helyzet hatékony és eredményes kezelése vagy annak megakadályozása érdekében, hogy a piaci zavar kialakuljon, fennmaradjon, és súlyosabb vagy elhúzódó piaci zavarrá fajuljon. Erre van szükség akkor is, amikor az azonnali fellépés késleltetése a piaci zavar tényleges bekövetkezéséhez vagy súlyosbításához vezetne, illetve a későbbiekben már több intézkedést tenne szükségessé a veszély vagy zavar orvoslására, vagy pedig káros hatást gyakorolna a termelésre vagy a piaci feltételekre.

Ezen intézkedések – a piaci zavarnak vagy a piaci zavar veszélyének kezeléséhez szükséges mértékben és időtartamra – kiterjeszthetik vagy módosíthatják a közös piacszerkezési rendeletben biztosított egyéb intézkedések hatályát. Ezenkívül időbeli tartamát vagy más aspektusait, export-visszatérítéseket állapíthatnak meg, vagy részben vagy teljes körűen felfüggeszthetik a behozatali vámokat, többek között bizonyos mennyiségek vagy időszakok tekintetében.

Az állatbetegségekhez, valamint a közegészségügyi, illetve állat- és növényegészségügyi veszélyekből eredő fogyasztói bizalomvesztéshez kapcsolódó intézkedések keretében a Bizottság rendkívüli támogatási intézkedéseket fogadhat el a nehéz helyzetbe került piac tekintetében.

Ezek az intézkedések a következő ágazatok bármelyike esetében alkalmazandók:

- a) marha- és borjúhús,
- b) tej és tejtermékek,
- c) sertéshús,
- d) juh- és kecskehús,
- e) tojás,
- f) baromfihús.

Szükség esetén a Bizottság kibővítheti a fenti termékek körét.

A fenti intézkedéseket a tagállamok kezdeményezésére kell meghozni. Azonban csak akkor, ha az érintett tagállam haladéktalanul megtette a betegség felszámolásához szükséges egészségvédelmi és állategészségügyi intézkedéseket. Csak abban a mértékben és arra az időtartamra van erre mód, amely a szóban forgó piac támogatásához feltétlenül szükséges.

Az unió ezen intézkedésekhez a tagállamok által viselt kiadások 50%-ával egyenértékű társfinanszírozást nyújt. A marha- és borjúhúságazat, a tej- és a tejtermékágazat, a sertéshúságazat, valamint a juh- és kecskehúságazat tekintetében azonban az unió a szájszáj- és körömfájás elleni küzdelem esetében a kiadások 60%-ával egyenértékű társfinanszírozást nyújt.

5.3.4.2. Egyedi problémák kezelése

A Bizottság egyedi problémák megoldására szolgáló, szükséges és indokolható szükség-helyzeti intézkedéseket fogadhat el. Az ilyen intézkedések eltérhetnek a közös piacszervezési rendelet egyéb intézkedéseitől, de csak a feltétlenül szükséges mértékig és a feltétlenül szükséges időtartamra. Egyedi problémák megoldása érdekében, kellően indokolt, rendkívül sürgős esetben, amely olyan helyzetekhez kapcsolódik, amelyek valószínűsíthetően a termelési és a piaci körülmények olyan gyors rosszabbodását okozzák, amelyet a szükséges intézkedések késedelmes elfogadása esetén nehezen lehetne kezelni, a Bizottság sürgősségi eljárást is alkalmazhat. Az egyedi problémák kezelésére meghirdetett intézkedések legfeljebb tizenkét hónapig maradhatnak hatályban. Amennyiben az említett időtartam leteltét követően az említett intézkedések elfogadásához vezető egyedi problémák továbbra is fennállnak, a Bizottság a probléma tartós megoldása érdekében a saját hatáskörben hozhat még intézkedéseket.

5.3.4.3. Megállapodások és döntések súlyos piaci egyensúlytalanság idején

A piacon uralkodó súlyos egyensúlytalanságok idején a Bizottság *versenyjogi mentességet* adhat az elismert termelői szervezetek, ezek társulásai, valamint az elismert szakmaközi szervezetek megállapodásai és döntései tekintetében, azonban ezek a döntések nem áthatják alá a belső piac megfelelő működését, kizárólag az érintett ágazat stabilizálására törekedhetnek, és besorolhatók az alábbi kategóriák közül legalább egybe:

- a) piacról történő áru kivonás vagy a termékek ingyenes szétosztása;
- b) feldolgozás;
- c) magántárolás;
- d) közös promóciós intézkedések;
- e) minőségi követelményekkel kapcsolatos megállapodások;
- f) a növényeket és állatokat sújtó kártevők és betegségek uniós belüli terjedésének megakadályozásához vagy az unióban bekövetkezett természeti katasztrófák következményeinek kezeléséhez szükséges mezőgazdasági inputanyagok közös beszerzése;
- g) a termelés ideiglenes tervezése, figyelembe véve a termelési ciklus sajátos jellegét.

A közös piacszervezés a 2000-es évek előtt a legnagyobb EU-s költségvetéssel működő támogatási boríték volt, azonban a piacszabályozás átalakulása, a WTO-megállapodások és egyéb nemzetközi egyezmények a közvetlen piactámogatások mértékének csökkentését, egyes támogatásformák eltűnését eredményezték. A piacszabályozás az elmúlt évtizedekben egyre inkább átalakult piacszervezéssé. A szabályozásban nem a támogatások mértéke lett a legfontosabb, hanem azok hatékonysága, valamint az a szemlélet, hogy a lehető legkisebb piaci beavatkozással az intézkedések hozzájáruljanak a piaci egyensúly mielőbbi visszaállításához. Az agrárágazat támogatásainak mennyiségi része átkerült a közvetlen támogatási borítékba, a piaci támogatások célja a piac egyensúlyának fenntartása.

Az európai uniós csatlakozás óta a magyar piaci szereplők aktívan használják a meghirdetett piaci eszközöket. Az elmúlt közel másfél évtizedben sor került Magyarországon

gabonaintervencióra, sertéshús-magántárolásra, export-visszatérítés igénylésére szinte minden ágazatban, valamint részt vettünk a rendkívüli piaci intézkedésekben, például a zöldség- és gyümölcs- vagy a tejágazatban meghirdetett piactámogatásokban is. A piaci intézkedések Magyarországon közvetlenül, és a többi tagállam által igénybe vett eszközökön keresztül, a közvetett hatásokban is érezhetőek, a legtöbb esetben a piaci árakban.

A legtöbb piaci eszköz fontos a gyakorlatban a hazai érintettek számára. Kiemelkedő jelentőségű a szakmaközi szervezetekkel összefüggő, a piaci zavarelhárító, valamint a borágazattal – különösen a szőlőültetvények szerkezetátalakításával – kapcsolatos intézkedések népszerűsége. Az integrált ágazati együttműködés teremtheti meg a versenyképes gazdálkodást. Elismert szakmaközi szervezetek működnek a zöldség-gyümölcs, a tej- és tejtermék-, a vetőmag-, a bor-, a sertés-, marha- és baromfi- és tojáságazatokban. Az együttműködés ágazatonként változó mértékben, de túlnyomó részben átfogja a termelést, feldolgozást és az értékesítést is.

Áttekintendő fogalmak

- közös piaci szervezet
- agrárpiaci rendtartás
- közös piacszerzés
- egységes (egyetlen) közös piacszerzés
- piaci eszközök egységesítése
- piaci szervezetek típusai
- biztonsági háló
- piaci intervenció
- magántárolás
- intervenció ár
- referencia-küszöbérték
- magántárolási támogatás
- termelői szervezetek
- támogatási programok
- működési alap
- operatív program
- válságmegelőzés és -kezelés
- szőlőültetvények szerkezetátalakítása és átállítása
- zöldszüret
- kölcsönös kockázatkezelési alap
- betakarítási biztosítás
- termelési díj
- termelési visszatérítés
- szakmaközi szervezet
- kötelező elismerés
- szabályok kiterjesztése
- behozatali és kiviteli engedélyek
- kiegészítő behozatali vámok

- piaci zavarok kezelése
- rendkívüli intézkedések
- sürgősségi eljárás
- versenyjogi mentesség

Felhasznált irodalom

- Az Európai Parlament és a Tanács 1306/2013/EU rendelete (2013. december 17.) a közös agrárpolitika finanszírozásáról, irányításáról és monitoringjáról és a 352/78/EGK, a 165/94/EK, a 2799/98/EK, a 814/2000/EK, az 1290/2005/EK és a 485/2008/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről
- Az Európai Parlament és a Tanács 1308/2013/EU rendelete (2013. december 17.) a mezőgazdasági termékpiacok közös szervezésének létrehozásáról, és a 922/72/EGK, a 234/79/EK, az 1037/2001/EK és az 1234/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről
- ELEKES A. – HALMAI P. – UZONYI GYÖRGYNÉ – VÁSÁRY V. (2003): *Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája: Fogalomtár*. Budapest, Agroinform.
- ELEKES A. – HALMAI P. (2005): A nemzeti agrárpolitika szűkülő lehetőségei – Körvonalazódik az új WTO mezőgazdasági megállapodás. *Külgazdaság*, 49. évf. 11–12. sz. 76–95.
- ELEKES A. – HALMAI P. (2008): A WTO Doha-fordulója – (Rész)eredmények, tapasztalatok, kilátások. *Külgazdaság*, 52. évf. 9–10. sz. 34–77.
- HALMAI P. (2001): A Közös Agrárpolitika. In KENDE T. – SZŰCS T. szerk.: *Az Európai Unió politikái*. Budapest, Osiris.
- HALMAI P. szerk. (2007): *Az Európai Unió agrárrendszere*. Budapest, Mezőgazda.
- HALMAI P. (2010): Közös Agrárpolitika. In KENGYEL Á. szerk.: *Az Európai Unió közös politikái*. Budapest, Akadémiai.
- HALMAI P. (2015): Közös mezőgazdasági politika. In KENDE T. szerk.: *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*. Budapest, Wolters Kluwer.